

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અશ્વિન નાનુભાઈ વ્યાસ

વિરુદ્ધ

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય

૧૦ ઓક્ટોબર, ૧૯૬૬

[એમ. હિદાયતુલ્લાહ, એસ. એમ. સિકરી અને રઘુબર દયાલ, જે. જે.]

ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા (૧૮૯૮ ની કલમ ૫), કલમ-૧૯૮ અને જલ્દ-પ્રકરણ-૧૮ હેઠળની તપાસ જેમાં પીડિત વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદની જરૂર પડે છે-ફરિયાદ દાખલ કર્યા પછી ફરિયાદીનું મૃત્યુ-અસર-અન્ય ફરિયાદી એજન્સીને બદલવાની સત્તા.

પીડિત વ્યક્તિની જરૂર હોય તેવા ગુનાઓના સંદર્ભમાં પ્રકરણ-૧૮ હેઠળની તપાસ દરમિયાન, કલમ-૧૯૮ ફો.કા.સં. હેઠળ ફરિયાદ દાખલ

કરવામાં આવ્યા પછી ફરિયાદીનું મૃત્યુ થયું હતું. ફરિયાદના અવેજી માટેની અરજીનો આરોપી-અપીલકર્તા દ્વારા વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે માત્ર પીડિત વ્યક્તિ જ ફરિયાદ કરી શકે છે અને ફરિયાદના મૃત્યુ પર, ફરિયાદને ઘટાડેલી તરીકે ગણવી જોઈએ.મેજિસ્ટ્રેટે વાંધો નકારી કાઢ્યો, અને ઉચ્ચ અદાલતે,

ઠરાવેલ:

વાંધો નકારી કાઢવો જોઈએ. કલમ ૧૯૮ ફો.કા.સં. એક અવરોધ બનાવે છે જેને સંજ્ઞાન લેવામાં આવે તે પહેલાં દૂર કરવી પડે છે.એકવાર અવરોધ દૂર થઈ જાય છે , ફરિયાદ નોંધાવી હોવાથી અવરોધ દુર થઈ જાય છે પછી વિભાગ પોતે જ કામ કરે છે.જો કોઈ અન્ય પ્રતિબંધ પણ હોત તો સંહિતાએ એવું કહ્યું હોત.આવું ન બોલ્યા પછી, વ્યક્તિએ વિભાગને પૂર્ણ અને કામ કરેલો ગણવો જોઈએ.[૮૧૧ ડી-ઈ]

જ્યાં સુધી સંહિતા પોતે કહેતી ન હોય કે શું થવાનું છે, ત્યાં સુધી સંહિતાની કલમ-૪૯૫ હેઠળ અન્ય ફરિયાદી એજન્સી (આવા પ્રતિબંધોને આધિન) ને બદલવાની અદાલતની સત્તા હંમેશા ઉપલબ્ધ હતી.(૮૧૨ ડી-ઈ)

કેસ કાયદાની ચર્ચા કરવામાં આવી.

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શન:

ફોજદારી અપીલ નં.૨૬૮/૧૯૬૪.

ક્રિમિનલ રિવિઝન એપિલકેશન નં.૩૩૩/૧૯૬૪ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટના
૨૫ ઓગસ્ટ, ૧૯૬૪ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી વિશેષ રજા દ્વારા અપીલ.

એન. એન. કેસવાની, અપીલકર્તા માટે.

પ્રતિવાદી નંબર ૧ માટે કે. એલ. હાથી અને આર. એચ. ઢેબર.

પ્રતિવાદી નંબર ૨ માટે કે. રાજેન્દ્ર ચૌધરી અને કે. આર. ચૌધરી.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ હિદાયતુલ્લાહ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

આ અપીલમાં, વિશેષ રજા દ્વારા, બોમ્બે હાઈકોર્ટના ચુકાદા અને આદેશ
સામે, ૨૫ ઓગસ્ટ, ૧૯૬૫ના રોજ, અપીલકર્તા અશ્વિન નાનુભાઈ વ્યાસ
બોમ્બેના ગિરગાંવ ખાતે પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટની ચોથી અદાલત સમક્ષ આરોપી
છે. કુસુમ વિક્રલ અભ્યંકરની ફરિયાદ દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા કલમ
૧૯૮ હેઠળ કેસ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેણે તેના પર ભારતીય દંડ

સંહિતાની કલમ-૪૧૭,૪૯૩ અને ૪૯૬ હેઠળ ગુનાઓનો આરોપ મૂક્યો હતો.કુસુમની ફરિયાદ હતી કે વ્યાસ તેની સાથે બનાવટી લગ્નમાંથી પસાર થયો હતો, એક વ્યક્તિ સમક્ષ જેણે લગ્ન માટે રજિસ્ટ્રારની ઓફિસમાંથી અધિકારી તરીકે રજૂ કર્યું હતું.ત્યારબાદ વ્યાસે તેણીને ત્યજી દીધી અને બીજા સાથે લગ્ન કર્યા.જ્યારે તેની પૂછપરછ કરવામાં આવી ત્યારે વ્યાસે તેને (કુસુમ) કહ્યું કે તેણે ક્યારેય તેની સાથે લગ્ન કર્યા નથી, કારણ કે આખું અફેર બનાવટી હતું.કુસુમએ આક્ષેપ કર્યો હતો કે તે સહવાસના પરિણામે ગર્ભવતી થઈ હતી પરંતુ તેણીની ગંભીર હૃદયની બિમારીને ધ્યાનમાં રાખીને વ્યાસ તેને કિલનિકમાં લઈ ગયો હતો જ્યાં તબીબી સલાહ હેઠળ અને વ્યાસ દ્વારા આપવામાં આવેલા પ્રમાણપત્ર પર કુસુમનો જીવ બચાવવા માટે ગર્ભપાત કરવામાં આવ્યો હતો.

૧ નવેમ્બર, ૧૯૬૩ના રોજ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને કુસુમની પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી.ત્યારબાદ વ્યાસને કોર્ટમાં બોલાવવામાં આવ્યો હતો.૨૯ નવેમ્બરના રોજ કમનસીબે કુસુમનું હૃદયરોગના હુમલાથી અવસાન થયું હતું.કુસુમની માતા, જે આ અપીલમાં બીજા સામાવાળા છે, તેમણે પછી આ કેસમાં યોગ્ય અને યોગ્ય ફરિયાદી તરીકે અવેજી માટે અદાલતમાં અરજી કરી હતી.તેણીએ ફરિયાદી તરીકે કામ કરવાની અને કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી.વ્યાસે આ અરજીનો સખત વિરોધ કર્યો હતો, જેમણે દલીલ કરી હતી કે ભારતીય દંડ

સંહિતાની કલમ-૪૯૩ અને ૪૯૬ હેઠળના ગુનાઓની સુનાવણી ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ-૧૯૮ દ્વારા સંચાલિત છે અને માત્ર પીડિત વ્યક્તિ જ ફરિયાદી હોઈ શકે છે અને કુસુમના મૃત્યુ પર ફરિયાદને નાબૂદ ગણવામાં આવવી જોઈએ.પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ ૩ એપ્રિલ, ૧૯૬૪ના તેમના આદેશ દ્વારા વાંધાને નકારી કાઢ્યો હતો અને કુસુમની માતા સાથે ફરિયાદી તરીકે ફરિયાદ સાથે આગળ વધવાનો નિર્ણય કર્યો હતો.ત્યારબાદ વ્યાસે બોમ્બે હાઈકોર્ટમાં પુનરાવર્તન માટે અરજી દાખલ કરી હતી અને ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા હવે પુનરાવર્તન માટેની તેમની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી.આ અપીલમાં જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું કુસુમના મૃત્યુ પછી કાર્યવાહી વાસ્તવિક રીતે સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી કે પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો તે રીતે ચાલુ રાખી શકાય.

ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા માત્ર આરોપી અથવા અપીલકર્તાના મૃત્યુ માટે જોગવાઈ કરે છે પરંતુ ફરિયાદીના મૃત્યુ માટે સ્પષ્ટ રીતે જોગવાઈ કરતી નથી.આ સંહિતા પૂછપરછ અને સુનાવણીમાં ઘટાડો કરવાની પણ જોગવાઈ કરતી નથી, જો કે તે આરોપીના મૃત્યુ પર, કલમ-૪૧૧ એ (૨) અને ૪૧૭ હેઠળની અપીલના સંદર્ભમાં અને દંડની સજા સિવાય તમામ અપીલમાં અપીલકર્તાના મૃત્યુ પર અપીલમાં ઘટાડો કરવાની જોગવાઈ કરે છે.તેથી, ફરિયાદ પર શરૂ થયેલા કેસમાં ફરિયાદીના મૃત્યુ પર શું થાય છે તે સામાન્ય રીતે સંહિતાની

જોગવાઈઓ પરથી અનુમાન લગાવવું પડશે.

પ્રકરણ-૧૫ દ્વારા સંહિતા, જે ભાગ-૬ (કાર્યવાહીમાં કાર્યવાહી) માં જોવા મળે છે, તે પૂછપરછ અને સુનાવણીમાં ફોજદારી અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની જોગવાઈ કરે છે. આ પ્રકરણને બે ભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યું છે- એ (સુનાવણીનું સ્થળ) અને બી (કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે જરૂરી શરતો). ભાગ બી માં વિભાગો-૧૯૦ થી ૧૯૯ બી નો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૧૯૦, અન્ય બાબતોની સાથે, જણાવે છે કે કોઈપણ પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ હકીકતની ફરિયાદ પ્રાપ્ત કર્યા પછી કોઈપણ ગુનાની નોંધ લઈ શકે છે જે આવા ગુનાની રચના કરે છે. જોકે, કલમ ૧૯૫ થી ૧૯૯ બી, ચીફ પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ અને અન્ય અદાલતોની કેસોની નોંધ લેવાની સત્તા પર કેટલાક પ્રતિબંધો મૂકે છે. આવો જ એક પ્રતિબંધ કલમ-૧૯૮માં જોવા મળે છે. તે પૂરી પાડે છે:

"૧૯૮. કરારના ભંગ, બદનક્ષી અને લગ્ન સામેના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહી.

કોઈ પણ અદાલત ભારતીય દંડ સંહિતાના પ્રકરણ-૧૯ અથવા પ્રકરણ-૨૧ હેઠળ અથવા આ જ સંહિતાની કલમ ૪૯૩ થી ૪૯૬ (બંને સહિત) હેઠળ આવતા ગુનાની નોંધ લેશે નહીં, સિવાય કે

આવા પ્રકારના ગુનાથી પીડિત કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદ કરવામાં આવેલી હોય.

પરંતુ, જ્યાં આ રીતે વ્યથિત વ્યક્તિ એવી સ્ત્રી હોય કે જેને દેશના રિવાજો અને રીતભાત અનુસાર જાહેરમાં હાજર રહેવા માટે દબાણ ન કરવું જોઈએ, અથવા જ્યાં આવી વ્યક્તિ અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય અથવા મૂર્ખ અથવા પાગલ હોય, અથવા બીમારી અથવા અશક્તતાથી ફરિયાદ કરવામાં અસમર્થ હોય, તો કોઈ અન્ય વ્યક્તિ, અદાલતની પરવાનગી સાથે, તેના અથવા તેણી વતી ફરિયાદ કરી શકે છે:

તે વધુ પ્રદાન કર્યું.

કુસુમની ફરિયાદ આ કલમમાં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધને દૂર કરવા માટે દાખલ કરવામાં આવી હતી, જોકે કલમ-૪૧૭ હેઠળના ગુના માટે આવી કોઈ પ્રતિબંધ અસ્તિત્વમાં નહોતો. કલમ-૪૮૩ હેઠળના ગુનાઓ (એક પુરુષ દ્વારા કાયદેસર રીતે તેની સાથે લગ્ન ન કરેલી સ્ત્રીને તે કાયદેસર રીતે તેની સાથે લગ્ન કરે છે એવું માનવા માટે અને તે માન્યતામાં તેની સાથે સહવાસ કરવા માટે) અને ૪૮૬ (છેતરપિંડીનો ઇરાદો ધરાવતી વ્યક્તિ લગ્નના સમારંભમાંથી પસાર થાય છે, તે જાણીને કે તે કાયદેસર રીતે લગ્ન નથી કરતો) બિન-સંજોય છે, સમાધાનપાત્ર નથી અને સત્ર અદાલત દ્વારા સંપૂર્ણપણે સુનાવણીપાત્ર છે. તેઓ ગંભીર ગુનાઓ

છે, જેમાં અનુક્રમે ૧૦ અને ૭ વર્ષની જેલની સજા છે.પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ આ કેસની સુનાવણી કરી રહ્યા ન હતા, પરંતુ જો હકીકતો સમર્પણને વાજબી ઠેરવે તો માત્ર સત્ર અદાલતમાં તેના સમર્પણને ધ્યાનમાં રાખીને તેની તપાસ કરી રહ્યા હતા.આ તપાસ દરમિયાન કુસુમનું મૃત્યુ થયું હતું.આપણે એ નક્કી કરવાનું છે કે ફરિયાદ દાખલ થયા પછી પીડિત વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદની જરૂર હોય તેવા ગુનાઓના સંદર્ભમાં પ્રકરણ-૨૮ હેઠળ તપાસ પર ફરિયાદીના મૃત્યુની શું અસર થાય છે.

વ્યાસ વતી શ્રી કેસવાણીએ કેસ ઘટાડવાના સમર્થનમાં કલમ-૪૩૧ની સામ્યતા પર આધાર રાખ્યો હતો, જે હેઠળ અપીલમાં ઘટાડો થાય છે અને કલમ-૨૪૭ અને ૨૫૯ હેઠળ ફરિયાદી ગેરહાજર રહે તો કોર્ટ આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરી શકે છે અથવા મુક્ત કરી શકે છે.આ સામ્યતાનો તેમને ફાયદો થતો નથી કારણ કે તેઓ વિશેષ પરિસ્થિતિઓ પૂરી પાડે છે.અદાલત સમક્ષ પૂછપરછ અને સુનાવણી અનેક પ્રકારની હોય છે.કલમ-૨૪૭ પ્રકરણ-૨૦ માં આવે છે જે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સમન્સ કેસોની સુનાવણી સાથે સંબંધિત છે અને પ્રકરણ-૨૧ માં કલમ-૨૫૯ જે મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ વોરંટ કેસોની સુનાવણી સાથે સંબંધિત છે.પ્રથમ હેઠળ, જો ફરિયાદ પર સમન્સ જારી કરવામાં આવે અને ફરિયાદી કોઈપણ દિવસે અદાલતમાં ગેરહાજર રહે, સિવાય કે તે સુનાવણી સાથે આગળ વધવાનું નક્કી કરે, તો આરોપીને નિર્દોષ જાહેર કરવો જ જોઈએ.આ માત્ર

એવા કેસોની સુનાવણીમાં જ થઈ શકે છે, જેમાં એક વર્ષથી ઓછી કેદની સજા થઈ શકે છે. આ સમન્સ કેસની સુનાવણી નથી પરંતુ પ્રતિબદ્ધ તપાસ હોવાથી, કલમ-૨૪૭ ન તો લાગુ પડે છે અને ન તો તે કોઈ માન્ય સામ્યતા રજૂ કરી શકે છે. તેવી જ રીતે, કલમ-૨૫૯, જે વોરંટ કેસોની સુનાવણી પરના પ્રકરણમાં આવે છે, એટલે કે, મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સુનાવણીપાત્ર અને એક વર્ષથી વધુ કેદની સજા પામેલા કેસો કોઈ સામ્યતા રજૂ કરી શકતા નથી. કલમ-૨૫૯ હેઠળ, જો વોરંટ કેસ તરીકે ચલાવવામાં આવતો ગુનો સમાધાનપાત્ર હોય અથવા તે ગુનાહિત ન હોય તો જો ફરિયાદી ગેરહાજર રહે તો મેજિસ્ટ્રેટ આરોપ ઘડવામાં આવે તે પહેલાં આરોપીને મુક્ત કરી શકે છે. ફરી એકવાર આ કલમ લાગુ થઈ શકતી નથી કારણ કે પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ પ્રકરણ-૨૧ હેઠળ કેસ ચલાવી રહ્યા ન હતા.

આ કેસની સુનાવણી પ્રકરણ-૨૮ હેઠળ થઈ રહી હતી જે પ્રતિબદ્ધ કેસોને બે વર્ગોમાં વિભાજિત કરે છે (એ) જે પોલીસ અહેવાલ પર શરૂ થાય છે અને (બી) અન્ય કેસો. પ્રથમ પ્રકારનો પ્રયાસ કલમ-૨૦૭ એ માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા હેઠળ કરવામાં આવે છે. તે પ્રક્રિયા સાથે અમે ચિંતિત નથી. અન્ય કેસો પ્રકરણ-૧૮ની અન્ય જોગવાઈઓમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા હેઠળ ચલાવવામાં આવે છે. આ પ્રકરણની કલમ ૨૦૮ એવી જોગવાઈ કરે છે કે પોલીસ અહેવાલ સિવાય અન્યથા શરૂ કરવામાં આવેલી કોઈપણ કાર્યવાહીમાં મેજિસ્ટ્રેટ "જ્યારે આરોપી હાજર થાય અથવા તેની સમક્ષ લાવવામાં આવે, ત્યારે ફરિયાદી (જો કોઈ હોય તો) ને

સાંભળવા માટે આગળ વધશે અને ત્યારબાદ કાર્યવાહીના સમર્થનમાં અથવા આરોપી વતી અથવા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા બોલાવવામાં આવે તેવા તમામ પુરાવા રજૂ કરી શકાય તે રીતે આગળ વધશે".મેજિસ્ટ્રેટ પછી ફરિયાદી પક્ષ માટે પુરાવા સાંભળે છે સિવાય કે તે પ્રતિબદ્ધતાનો આદેશ આપે અને પુરાવા રેકૉર્ડ કર્યા પછી અને આરોપીની તપાસ કર્યા પછી (જો જરૂરી હોય તો) આરોપ નક્કી કરે.તે વધુ પુરાવા સાંભળ્યા પછી, જે આરોપી રજૂ કરવા માંગે છે (જ્યાં સુધી નોંધવાના કારણો ન હોય ત્યાં સુધી, મેજિસ્ટ્રેટ તેને બિનજરૂરી માને છે) કાં તો આરોપ રદ કરીને આરોપીને મુક્ત કરી શકે છે અથવા તેને સત્ર અદાલત સમક્ષ તેની સુનાવણીમાં ઊભા રહેવા માટે પ્રતિબદ્ધ કરી શકે છે.ફરિયાદી અદાલતમાં હાજર રહેવામાં નિષ્ફળ જાય તો આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કરવા અથવા મુક્ત કરવાની કોઈ જોગવાઈ નથી.આ એક ચૂક નથી પરંતુ સમન્સ અને વોરંટ કેસોની સુનાવણી પરના પ્રકરણોમાંથી ઇરાદાપૂર્વકની બાદબાકી છે.આવી સુનાવણીઓમાં, ફરિયાદીની ગેરહાજરીમાં, આરોપી કાં તો નિર્દોષ જાહેર થાય છે અથવા તેને મુક્ત કરવામાં આવે છે.તેનો ઇરાદો એવું જણાય છે કે મેજિસ્ટ્રેટે તપાસ સાથે આગળ વધવું જોઈએ કારણ કે જો તેનો ઇરાદો ન હોત, તો સંહિતામાં કહેવામાં આવ્યું હોત કે જો ફરિયાદી ગેરહાજર રહે તો શું થયું હોત.

જો કે, શ્રી કેસવાની દલીલ કરે છે કે કલમ-૧૯૮ એ જોગવાઈ કરે છે કે કેસની નોંધ માત્ર પીડિત વ્યક્તિની ફરિયાદ પર જ લઈ શકાય છે અને આ

સામાન્ય નિયમનો એકમાત્ર અપવાદ એ છે કે જ્યાં ફરિયાદી એક મહિલા હોય, જે દેશના રિવાજો અને રીતભાત અનુસાર, જાહેરમાં હાજર રહેવા માટે દબાણ ન કરવું જોઈએ, અથવા જ્યાં આવી વ્યક્તિ અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય અથવા મૂર્ખ અથવા પાગલ હોય, અથવા ફરિયાદ કરવામાં અસમર્થ બીમારી અથવા નબળાઈથી હોય.તે દલીલ કરે છે કે કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે જે લાગુ પડે છે તે કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા માટે પણ લાગુ થવું જોઈએ.તે રજૂ કરે છે કે જો કલમમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતમાં ફરિયાદ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી સંજ્ઞાન લઈ શકાતું નથી, તો અદાલત તપાસ સાથે આગળ વધી શકતી નથી જ્યાં સુધી તે જ શરત અસ્તિત્વમાં ન રહે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કારણ કે આ કલમ પીડિત વ્યક્તિની ફરિયાદ પર ભાર મૂકે છે, શ્રી કેસવાની દલીલ કરે છે કે સમગ્ર સુનાવણી દરમિયાન પીડિત વ્યક્તિની સતત હાજરી પણ અદાલતને તેના અધિકારક્ષેત્રમાં રાખવા માટે જરૂરી છે સિવાય કે પરંતુકમાં ઉદ્દેખિત સંજોગો અને ઉપર સારાંશ.અમે સહમત નથી.આ વિભાગ એક પટ્ટી બનાવે છે જેને સંજ્ઞાન લેતા પહેલા દૂર કરવી પડે છે.એકવાર બાર દૂર થઈ જાય, કારણ કે યોગ્ય વ્યક્તિએ ફરિયાદ દાખલ કરી છે, ત્યારે વિભાગ પોતે જ કામ કરે છે.જો કોઈ અન્ય પ્રતિબંધ પણ હોત તો સંહિતાએ એવું કહ્યું હોત.આવું ન બોલ્યા પછી, વ્યક્તિએ વિભાગને પૂર્ણ અને કામ કરેલો ગણવો જોઈએ.સંહિતા અથવા પ્રકરણ XVIII માં એવું કંઈ નથી કે જે કહે છે કે જો ફરિયાદકર્તા ફરિયાદ દાખલ કર્યા પછી કોઈપણ અનુગામી સુનાવણીમાં ગેરહાજર રહે તો, જો કોઈ હોય તો, શું પરિણામ

આવશે.આ સંબંધમાં પ્રકરણ XVIII સમન્સ અને વોરંટના કેસોની સુનાવણી સાથે સંકળાયેલા પ્રકરણોથી સ્પષ્ટ રીતે અલગ છે જ્યાં તે ખાસ રીતે આપવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદીની ગેરહાજરી પર શું પરિણામ આવે છે.

શ્રી કેસવાની દલીલ કરે છે કે પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટે નવા ફરિયાદીની "અવેજી" કરી છે અને સંહિતામાં એવું કંઈ નથી જે એક ફરિયાદીને બીજા માટે અવેજીની બાંહેધરી આપે.એ વાત સાચી છે કે પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટે "અવેજી" શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો છે પરંતુ તે આદેશની અસર નથી.પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટે જે કર્યું છે તે માતાને ફરિયાદી તરીકે કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા માટે પરવાનગી આપવાનું છે.આ સત્તા નિઃશંકપણે પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ પાસે હતી કારણ કે સંહિતાની કલમ-૪૯૫ જેના દ્વારા અદાલતોને (કેટલાક અપવાદો સાથે) કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા કાર્યવાહી કરવાના સંચાલનને અધિકૃત કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.આવા કેસમાં 'કોઈપણ વ્યક્તિ' શબ્દોમાં નિઃશંકપણે ફરિયાદીની માતાનો સમાવેશ થાય છે.કલમ ૧૯૮ પોતે જ વિચારણા કરે છે કે ફરિયાદ પીડિત વ્યક્તિ સિવાય અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા કરી શકાય છે અને આવા ગંભીર કેસમાં આપણે એવું કેમ માનવું જોઈએ કે ફરિયાદીનું મૃત્યુ કાર્યવાહીનો અંત લાવે છે તેનું કોઈ માન્ય કારણ આપણને લાગતું નથી.

પોતાની દલીલના સમર્થનમાં શ્રી કેસવાણીએ ઉચ્ચ અદાલતોના કેટલાક

કેસોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે જેમાં ફરિયાદીના મૃત્યુ પર કાર્યવાહીમાં ઘટાડો થયો હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું. તેમાંથી મુખ્ય છે ઈશ્વરદાસ વિરુદ્ધ સમ્રાટ¹, રામાનંદ વિરુદ્ધ કાઉન², અને લાલુ વિરુદ્ધ કાઉન³. આમાંથી પ્રથમ કેસ માનહાનિનો કેસ હતો અને બીજો ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ-૩૨૩ હેઠળના ગુના માટેનો કેસ હતો. ત્રીજાએ બીજાને અનુસર્યું. અહીં ઉલ્લેખિત પ્રથમ બે કેસોને લાહોર હાઈકોર્ટ દ્વારા હઝારા સિંહ વિરુદ્ધ કાઉન⁴ માં નકારી કાઢવામાં આવ્યા હતા, જેમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે આવા કેસોમાં ઘટાડો થવો જરૂરી નથી. શ્રી કેસવાણીએ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ-૪૧૭ (૩) અને ૪૭૬ બી હેઠળ ઉદ્ભવેલા કેટલાક કેસો પર પણ આધાર રાખ્યો હતો જેમાં અપીલમાં ઘટાડો થયો હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું. આપણે આ કેસોનો સંદર્ભ લેવાની જરૂર નથી કારણ કે તે જુદા જુદા સંજોગોમાં ઉદ્ભવ્યા હતા અને ચોક્કસપણે સંહિતાના પ્રકરણ-૧૮ હેઠળ પ્રતિબદ્ધતાના દૃષ્ટિકોણથી પૂછપરછ ન હતી. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વતી હાજર રહેલા શ્રી હાથીએ પછીના ઘણા કેસો તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે (શ્રી કેસવાણી દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા કેસોથી અસંમતિ દર્શાવતા) કે ફોજદારી ફરિયાદ ફરિયાદીના મૃત્યુ પર આવશ્યકપણે ઓછી થતી નથી, એવા કિસ્સાઓમાં પણ

¹ ૭-સીઆરએલજે-૨૯૦

² ૪૦-એલસી-૧૦૦૮

³ ૫૨-આઈસી-૭૯૭

⁴ આઈએલઆર-૨-લાહોર-૨૭

જ્યાં પીડિત વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદ કરવાની શરતે સંહિતા દ્વારા પૂર્વવર્તી કરવામાં આવે છે.અમારે તે કેસોનું વિશ્લેષણ કરવાની જરૂર નથી કારણ કે, અમારા મતે, જ્યાં સુધી સંહિતા પોતે કહેતી નથી કે શું થવાનું છે, ત્યાં સુધી ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ-૪૯૫ હેઠળ અન્ય ફરિયાદી એજન્સી (આવા પ્રતિબંધોને આધિન) ને બદલવાની અદાલતની સત્તા હંમેશા ઉપલબ્ધ હોય છે. જો કે, નીચેનાનો સંદર્ભ આપી શકાય છે:સમ્રાટ વિરુદ્ધ નૂરમોહમ્મદ⁵, સમ્રાટ વિરુદ્ધ મૌજ દીન⁶, યુ. તિન મૉંગ અને અન્ય વિરુદ્ધ ધ કિંગ⁷, મોહમ્મદ આઝમ વિરુદ્ધ સમ્રાટ⁸ અને ફરીથી: રામાસામીયર⁹.એક બાજુ અથવા બીજી બાજુ માટે ટાંકવામાં આવેલા કોઈ પણ કેસ પ્રતિબદ્ધ કાર્યવાહીમાં કલમ-૧૯૮ના પ્રથમ ભાગ હેઠળ સીધા ઉદ્ભવ્યા ન હતા. પછીનો મત સ્પષ્ટપણે કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવાની તરફેણમાં છે, સિવાય કે તે કિસ્સાઓમાં જ્યાં સંહિતા કહે છે કે ફરિયાદીની ગેરહાજરીમાં આરોપીઓને કાં તો નિર્દોષ જાહેર કરવા જોઈએ અથવા મુક્ત કરવા જોઈએ.વર્તમાન તે કેસોમાંથી એક નથી અને અમારા ચુકાદામાં પ્રેસિડેન્સી મેજિસ્ટ્રેટ માતાને કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપીને તપાસ સાથે આગળ વધવામાં યોગ્ય હતા, અને કલમ-૪૯૫ હેઠળ માતા પોતે અથવા

⁵ ૮-સીઆરએલજે-૧૯૦

⁶ એઆઈઆર - ૧૯૨૪ - લાહોર-૭૨ : ૪-લાહોર-૭

⁷ એઆઈઆર - ૧૯૪૧ - રંગૂન - ૨૦૨

⁸ એઆઈઆર - ૧૯૨૬ - બોમ્બે - ૧૭૮

⁹ એઆઈઆર - ૧૬ - સીઆરએલજે - ૭૧૩

વકીલ દ્વારા કાર્યવાહી ચાલુ રાખી શકે છે. પ્રક્રિયાગત કાયદામાં ખામીઓ શોધવા માટે આપણે ચપલ બનવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી, જેના દ્વારા આવા મહત્વપૂર્ણ કેસોની સુનાવણી ફરિયાદીના મૃત્યુથી અટકી જશે, જ્યારે કલમ-૧૯૮ માટે જે જરૂરી છે તે અવરોધને દૂર કરવાની છે.

અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને તેને રદ કરવામાં આવશે.

અપીલ રદ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.